

זכויות בהליך הפלילי: בתנאי שאתם לא חשודים בעברה ביטחונית⁷³

בשנים האחרונות חלו במשפט הישראלי התפתחויות חשובות בכל הנוגע לשמירה על זכויותיהם היסודיות של חשודים ועצורים. מעמדה החוקתי של זכות ההיוועצות עם עורך דין קיבל חיזוק משמעותי, כאשר בית המשפט העליון קבע, בפסק דין תקדימי משנת 2006, שפגיעה בזכות זו עשויה להביא, במקרים המתאימים, לפסילת הודאה שמסר חשוד.⁷⁴ זכותו של חשוד בעברה חמורה שמהלך חקירתו יתועד כראוי התחזקה אף היא לאחרונה, כאשר - לאחר דחיות חוזרות ונשנות - נכנסה לתוקף החובה החוקית לתעד בוידאו חקירות בעברות שדין 15 שנות מאסר ומעלה.⁷⁵

בהקשר זה חשוב לזכור, כי חשוד הוא בסך הכל אדם שנבדקת האפשרות כי הוא קשור לביצוע עברה, והוא עדיין נהנה מחזקת החפות. חקירה, אשר אינה מכבדת את זכויות העצור, ואשר אינה מתקיימת תחת הפיקוח הנדרש, עלולה להביא להשגת הודאות שווא ולהרשעת חפים מפשע.

אולם הערובות הבסיסיות, החשובות להבטחת הליך פלילי הוגן, נשללות באופן מחפיר כאשר מדובר בחשודים בעברות ביטחון. בתיקים ביטחוניים אפשר להחזיק אדם במעצר ולחקור אותו במשך ימים ארוכים, כאשר הוא מנותק לחלוטין מהעולם החיצון - לא מובא בפני שופט ולא נפגש עם עורך דין - ונתון לחסדי חוקריו. מעצר מסוג זה - הנקרא לעתים מעצר "אינקומוניקאדו" - מהווה הפרה קשה של עקרונות חוקתיים במשפט הישראלי ושל המשפט הבינלאומי. הוא פותח פתח לשימוש באמצעי חקירה פסולים ואף בעינויים, ופוגע אנושות בהוגנות ההליך הפלילי.

כך, בתיקים ביטחוניים ניתן לעכב את הביקורת השיפוטית הראשונית על מעצרו של אדם עד 96 שעות במקרים מסויימים,⁷⁶ ובמקביל למנוע ממנו להיפגש עם עורך דין במשך שלושה שבועות תמימים.⁷⁷ אם לא די בכך, הרי שחקירות השב"כ פטורות תמיד מחובת התיעוד בוידאו,⁷⁸ ועל-פי הוראת שעה שהוארכה בשנת 2008 לארבע שנים נוספות, גם חקירות משטרתיות העוסקות בעברות ביטחוניות פטורות מחובה זו.⁷⁹

המצב בשטחים הכבושים קשה עוד יותר. גם בעברות שאינן ביטחוניות, עצורים מוחזקים כדבר שבשגרה במשך 8 ימים עד להבאה בפני שופט (להרחבה בנושא תקופות מעצר בשטחים ראו להלן, בפרק "השטחים הכבושים"). ההוראות בדבר מניעת מפגש עם עורך דין דרקוניות אף יותר, והחובה לתעד חקירות לא חלה כלל. כמו כן, על-פי חוק כליאתם של לוחמים בלתי חוקיים, התשס"ב-2002, אפשר להחזיק אדם במעצר עד 14 ימים ללא כל ביקורת שיפוטית, ולמנוע את פגישתו עם עורך דין לתקופה של עד 21 ימים.

73 הפרק נכתב על-ידי עו"ד לילה מרגלית מהאגודה לזכויות האזרח.

74 ע"פ 5121/98 יששכרוב נ' התובע הצבאי הראשי (טרם פורסם, ניתן ביום 4.5.06).

75 חוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים), התשס"ב-2002. החובה לתעד חקירות בעבירות שדין 10 שנות מאסר ויותר אמורה להיכנס אף היא לתוקף עד 1.1.10.

76 סעיף 3 לחוק סדר הדין הפלילי (עצור החשוד בעבירת ביטחון) (הוראת שעה), התשס"ו-2006.

77 סעיף 35 לחוק סדר הדין הפלילי (סמכויות אכיפה - מעצרים), התשנ"ו-1996.

78 סעיף 1 לחוק סדר הדין הפלילי (חקירת חשודים), התשס"ב-2002, המגדיר חקירה כתשאל בידו שוטר דווקא.

79 סעיף 17 לחוק.